

CERCETĂTORUL RELAȚIILOR LITERARE MOLDO-UCRAINESE

Dr. **Dumitru APETRI**
Institutul de Filologie, AȘM

Constantin POPOVICI
(21.05.1924-05.12.2010)

La 7 iunie a.c., sub egida Institutului Patrimoniului Cultural al AȘM, a Centrului de Etnologie, a Sectorului de Etnologie a ucrainenilor și a Comunității ucrainenilor „Petru Movilă” din municipiul Chișinău, la AȘM a avut loc Simpozionul științific anual cu participare internațională „În memoriam Constantin Popovici”. La această întrunire de amploare, savanți din Republica Moldova, Ucraina și România au evaluat activitatea omagiatului sub aspectul aportului său de savant, scriitor și organizator al științei. În articolul dat, ne vom referi la una din cele mai importante preocupări ale academicianului – raporturile literare moldo-ucrainene.

În segmentul de timp 1975-1985, subsemnatul a fost preocupat, sub conducerea literatului C. Popovici, de studierea raporturilor literare moldo-ucrainene. Datorită acestui fapt ne este binecunoscută activitatea regretatului academician (1924-2010) în domeniul dat.

O putem spune fără teamă de exagerare: nimeni din Republica Moldova nu a contribuit mai mult la interpretarea și promovarea acestor legături literare decât acad. C. Popovici. Cercetările mele s-au finalizat cu editarea cărții *Dialog intercultural: aspecte ale receptării literare* (Chișinău, 2006), în care sunt luate în dezbateri trei dintre cele mai fructuoase forme de comunicare literară între Moldova și Ucraina: traducerea literară, reflectarea artistică și interpretarea critică – ultima ca formă de receptare literară valorică.

La elucidarea acestor forme și modalități de comunicare literară C. Popovici și-a adus contribuția sa însemnată. În nominalizata lucrare se menționează: printre participanții activi ai procesului dat (ne referim la raporturile literare moldo-ucrainene din sec. XX) s-au aflat C. Popovici, A. Romanet, Gr. Bostan, N. Bogaiciuc, autorul acestui articol (Dumitru Apetri – n.r.) și alții.

Fiecare dintre acești cercetători și-a limitat aria de cercetare fie la o anumită perioadă istorică, la un oarecare gen literar sau scriitor. Regretatul academician C. Popovici, nu și-a putut permite o asemenea limitare. Dânsul, fiind în fruntea Sectorului de relații literare moldo-ruso-ucrainene din cadrul Academiei de Științe a Moldovei, a fost nevoit să-și lărgască permanent optica de investigare.

Între anii 1958-1968, la Chișinău a apărut un șir de lucrări colective care tratează raporturile literare: *Pagini ale prieteniei** (edițiile marcate cu asterisc au apărut în limba rusă), *Relații literare moldo-ruso-ucrainene* (în limba română și rusă), *Relații literare și folclorice moldo-ruso-ucrainene** și *Din trecutul cultural și literar al poporului moldovean**. În fiecare dintre aceste unități editoriale, C. Popovici semnează articole care se referă la diverse forme de colaborare între culturi: traduceri, contacte directe sau indirecte între scriitori, împrumuturi de ordin literar sau folcloric etc.

Pe la finele deceniului al șaptelea, regretatul filolog trece la o treaptă superioară de materializare a investigațiilor: publică studii monografice de autor cu o anumită tematică (de ex.: *Ion Creangă și basmul est-slav* (1967), *Teatrul ucrainean în Chișinău** (1974), apoi apar culegeri de studii și articole: *Pagini ale frăției literare** (1978), *Aprecieri și medaliaoane literare* (1979), *Pagini de letopiseț* (1998, în limba ucraineană), *Caiet literar** (1999).

În studiul monografic *Ion Creangă și basmul est-slav*, axat pe problema afinității basmelor marelui clasic român cu motivele folclorice ale slavilor de răsărit, este lărgit cadrul investigațiilor efectuate anterior de Barbu Lăzăreanu, Valeriu Ciobanu ș.a., fiind evidențiate noi similitudini. În concluziile lucrării se constată: „Folosindu-se de variante ce au fost generate de realitatea slavă, Ion Creangă a știut să le încadreze într-un anumit timp și spațiu concret, să le impună, deci, o fizionomie națională. Pentru realizarea unor astfel de criterii el recurge la mijloacele de exprimare din tezaurul secular al neamului – zicători și proverbe de o intensă frumusețe poetică.” De notat că a fost scoasă în evidență măiestria povestitorului din Humulești care a fost capabil „să ridice la rang de capodopere creații

**PATRIARHUL
TEATROLOGIEI
NAȚIONALE**

*Dr. hab. Tudor STAVILĂ
Institutul Patrimoniului Cultural, AȘM*

Leonid CEMORTAN
(6.11.1927-27.06.2009)

de factură populară, adesea stereotipe și puțin cunoscute”. Datorită faptului că Ion Creangă a privit la subiectele împrumutate prin prisma stihiei naționale, prin prisma poporului întreg, subliniază exegetul, operele lui au făcut cale întoarsă, pătrunzând atât în folclorul național, cât și în cel ucrainean.

În cartea *Teatrul ucrainean în Chișinău*, pentru prima dată este reflectată istoria scenică a dramaturgiei ucrainene în Basarabia de la finele sec. XIX și începutul sec. XX, dramaturgie care a influențat benefic opinia progresistă obștească.

În culegerile nominalizate aflăm dezvoltate influența creației lui T. Șevcenko și cea a lui M. Koțiubinski asupra unor scriitori români, dar și numeroase eseuri asupra creației unor eminenți scriitori ucraineni: Gr. Skovoroda, I. Kotlearevski, L. Ukrainka, I. Franko și Ivan Neciui-Levițki.

Numeroase și importante aspecte ale raporturilor literare, folclorice și teatrale sunt prezente în cele trei volume intitulate: *Schițe ale relațiilor moldo-ruso-ucrainene** care au apărut la editura „Știința” în anii 1978, 1979 și 1982, sub conducerea nemijlocită a omagiatului.

Până la Perestroika gorbaciovistă nu era deloc ușor să scoți în lume rezultatele cercetării în domeniul raporturilor literare. Diriguitorii ideologici căutau mereu ca dorința lor să fie prezentată ca realitate. Prin felul său de a se afla în relații bune și cu cei de sus, și cu cei de jos, C. Popovici găsea totdeauna soluția potrivită.

Era o persoană cu autoritate. Până la preocupările științifice, trecuse prin experiența grea și primejdioasă a războiului. Cu toată această experiență amară, el dispunea de o impresionantă dragoste de viață. Datorită acestui fapt scrisul lui urma consecvent prețioasa indicație a istoricului roman Publius Tacit: a interpreta lucrurile fără indignare și revoltă. Fie că lua în discuție opera unor scriitori români, fie că se referea la creația anumitor scriitori ucraineni sau ruși, regretatul academician despre toți a scris cu dragoste și căldură.

Fiind un cercetător pasionat al raporturilor literare, folclorice și teatrale moldo-ucrainene, academicianul C. Popovici a fost, totodată, un animator și un organizator activ al investigațiilor care s-au desfășurat în cadrul domeniului îmbrățișat.

Chiar dacă am lucrat mulți ani împreună, ne convingem că nici astăzi nu cunoaștem prea multe despre colegul și Omul care a stat la originile și începuturile studierii artelor din Republica Moldova. Modest din fire, nu prea avea darul să povestească despre activitatea sa din perioada postbelică, cum o fac unii dintre trecuții sau prezenții noștri patrioți.

A tăcut și a făcut, cam acesta ar fi motto-ul existenței și vieții unui Om, care a făcut parte dintr-o ilustră pleiadă de intelectuali basarabeni – Nicolae Testemițanu, Anatol Corobceanu, Sergiu Rădăuțanu, Alexandru Fedco, Leonid Mursa și alții, care au fost o verigă de rezistență a culturii naționale în perioada când ideologia sovietică în timpurile lui Hrușciiov contamina arta prin doctrina realismului socialist.

Aceste calități deosebite l-au ajutat pe Leonid Cemortan să țină piept greutăților vieții – războiului, în care a nimerit la 17 ani, confruntărilor cu sistemul administrativ de comandă din anii '70 ai secolului XX. A cunoscut din interior acest sistem, conștient că lupta cu el niciodată nu va fi în favoarea sa, dar a decis să lupte și a câștigat. Cu demiteri după demiteri, uitat de colegi și prieteni, Leonid Cemortan a rămas același – principial, de o înaltă ținută morală și profesională, contribuind, prin curaj și demnitate, la renașterea culturii naționale cu mult înainte de demararea Perestroikăi în 1985.